

**ДО ПИТАННЯ ПРО СКЛАД КОНТИНГЕНТУ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ЖУРНАЛУ
«НАРОД» (ГАЛИЧИНА В СКЛАДІ АВСТРО-УГОРСЬКОЇ, 1890–1895 РР.)**

У статті проаналізовано зусилля видавців та редакторів двотижневика «Народ» (Львів – Коломия, 1890–1895 рр.) із залучення читачів та підписантів видання, національний і соціальний склад читацької аудиторії, причини й наслідки здобутків та невдач цієї діяльності.

Ключові слова: Русько-українська радикальна партія, партійна преса, демократична преса Східної Галичини кін. XIX ст., видавнича діяльність І. Франка, видавнича діяльність М. Павлика, роль М. Драгоманова в становленні незалежної української преси.

I. Вступ

Одним з основних методів розповсюдження періодичних видань є передплата. Як метод розповсюдження періодики він має ряд переваг. Читачу вона зручна тим, що протягом передплатного періоду йому доставляють підписане видання, і тим, що, заплативши за передплату, він звільняється протягом усього передплатного періоду від подальших несподіваних (наприклад, у зв'язку з інфляцією) витрат. Редакції ж передплата зручна тим, що вона відразу отримує від передплатника певну грошову суму, що дає їй (редакції) більшу та гарантовану частину оплати накладу. Зрозуміло, що редакція прагне забезпечити якомога більше число передплатників, закріплюючи таким чином за виданням на весь передплатний період визначену частину його аудиторії.

Висловлена думка повною мірою стосується й перших партійних видань на теренах Західної України, зокрема журналу Русько-української радикальної партії (РУРП) «Народ».

У сучасних умовах україномовна преса незалежної України суттєво поступається тиражами російськомовному сегменту ЗМІ, спостерігається вузькість україномовної читацької аудиторії, «непрестижність» українського друкованого слова тощо. Ці проблеми вимагають свого вирішення. Історичний досвід кінця XIX ст. може виявитися корисним, оскільки цілком кореспондується із сучасними реаліями та викликами.

В Україні існує школа історії журналістики, представлена іменами М. М. Романюка, М. В. Галушка [42; 44], А. П. Животка [28], І. В. Крупського [5] та ін.

Що ж стосується безпосередньо проблематики наукової розвідки, на нашу думку, у такому ключі питання наразі не розкрито.

II. Постановка завдання

Мета статті – на основі конкретного історичного досвіду видання демократичного українського часопису (двотижневика) в умовах іноземного (австро-угорського) панування, вузькості читацької аудиторії, міжпартійних і внутріпартійних конфліктів у середовищі потенційних споживачів друкованої продукції та дії інших несприятливих факторів проаналізувати потенційні небезпеки видавничої діяльності й визначити вдалі рішення проблем, з якими стикалися видавці.

III. Результати

Задум видання виник ще у 1888 р., але до конкретики дійшло лише в грудні 1889 р., коли зусиллями видавця М. Павлика була складена програма двотижневика, що передбачала «публікацію в журналі статей суспільно-політичного характеру, творів художньої літератури, матеріалів про діяльність просвітніх товариств, літературно – критичних, економічних та інших розвідок» [30, с. 315]. Відповідальним редактором «Народу» став І. Франко.

Головним з фінансових підґрунть видання часопису мала, на думку редакторів, стати передплата.

У першому номері «Народу», який планувалося видавати 1 і 15 числа кожного місяця, оголошувалася передплата на рік: «В Австро-Угорщині 4 гульд(ени), а для заграниці 5 рублів або 12 франків, одне число 20 кр(ейцарів)» [31, с. 1].

Наскільки обтяжливою (або ж навпаки) мала стати передплата для потенційного читача?

Звернемося до одного з відомих вітчизняних спеціалістів з нумізматики Р. Шуста. «Упродовж другої половини XIX ст. у діловодстві на території західноукраїнських земель для позначення грошових одиниць та монет використовувались різноманітні терміни. Основна грошово-монетна одиниця гульден, починаючи з 1857 р., дедалі частіше фігурує під назвою флорин, який поділявся на 100 нових крейцерів, які нерідко називали також сотиками або центами. Поряд із термінами “гульден” та “флорин”, населення вживало звичні давні назви – “золотий”, “золотий ринський”, “ринський сріблом” та ін. На Буковині флорин часто називали “левом”» [47, с. 229]. Після реформи 1892 р. гульден був замінений кроною: 1 гульден = 2 крони.

І далі: «Монетно-грошовий обіг тісно пов'язаний із системою ціноутворення та оплати праці. У 1862 р. річна оплата праці вчителя реальної школи у Снятині становила 800 флоринів (з. р. або гульденів. – О. М.) австрійської валюти. Щомісячна заробітна плата професора університету перевищувала 300 флоринів. У 1890 р. некваліфікований робітник у Перемишлі отримував 68 крейцерів за день, тоді як майстер-муляр – 1,5 флорина. Тоді ж орендна плата за використання моргу (0,56 га) поля виносила 24 флорини на рік, а податкові платежі сільського десяти-моргового господарства щорічно сплачувались у розмірі 70–75 флоринів. Для порівняння – ціни на окремі види товарів та послуг. Так, у 1866 р. чоботи коштували 8 флоринів, фунт ковбаси – 50 крейцерів, 1 кг пшеничного хліба – 14 крейцерів, центнер картоплі – 1 флорин. Упродовж другої половини XIX ст. зростання цін та зміни оплати праці були незначними» [47, с. 230].

У Додатках до VIII тому Переписки Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом подано інформацію про кожного з 576 передплатників журналу «Народ» за час від 1890 р. (заснування видання) і до 1895 р. (припинення видання). Сам М. Павлик у зносці зазначає, що «се докладний відпис із книги передплатників “Народа” – з поданєм не лише адресів, але й числа посиляних екземплярів і влат – із котрих видко буде, від коли і доки хто пренумерував газету (при чім “г” = гульдени, – те саме, що “р” – ренські, при рублях додано скрізь переміну на австрійські гроші» [24, с. 251].

В об'ємному переліку приватних осіб та різноманітних організацій, читалень тощо можна зустріти як відомі у вітчизняній історії персоналії, так і маловідомих широкому загалу вчителів, селян, робітників, представників інших фахів та професій, яких об'єднувала жага до пізнання нового, цікавого, незвичного для того часу видання під назвою «Народ».

Бажання побачити новий журнал було настільки великим, що кілька передплатників запропонували передоплату ще до офіційного оголошення видання. Зокрема, Ясеницький Іван, «цісарсько-королівський управитель лісів і дїбр, скарбник у Гриняві», подав 4 ринських на нове видання ще у грудні (11/12) 1889 р. [24, с. 262]. Або ж Євген Левицький, один із засновників Русько-Української радикальної партії, перебуваючи в родинному маєтку в с. Снятин поблизу Гусятина, передав на видання, що планувалося, 2 ринських 20 грудня 1889 р. [24, с. 270]. Груднем 1889 р. позначені перші передплатні надходження від Олесніцького Євгена – провідника українців Стрийщини [24, с. 276].

Серед великої кількості ретельно зафіксованих імен передплатників та наданих ними коштів, на жаль, зустрічаються прізвища без чітко зазначеної дати здійснення виплати та кількості переданих на двотижневик грошей. Зокрема, без будь-якої конкретики записані імена пароха села Довге, відомого греко-католицького священника Кирчіва Богдара [24, с. 266], медика з Кракова Коса Осипа, Каблукова Петра з Болгарії [24, с. 267] та 18 інших фізичних осіб та установ. На яких підставах надавалася передплата цим адресантам, Михайло Павлик не розкриває. Можемо припустити, що принаймні для частини з них передплата здійснювалася на взаємній основі. Зокрема, таким чином надавався журнал гр. Васильєву А. В. у Петербург – «в обмін на “Благовѣст”» [24, с. 290], а також неофіційному органу буковинських народовців газеті «Буковина» («Буковина, редакція, Чернівці, обмін») [24, с. 252].

Безоплатно пропонувалася передплата добровільним кореспондентам – «тим біднішим людям, котрі би стали писати про порядки в своїх сторонах» [31, с. 15]. Саме таким був «парубок Равлюк Василь з с. Орелець поблизу Снятина», який отримав передплату «за дописи» [24, с. 282], «даром» оформлена передплата на Джуранюка Івана з с. Монастирско поблизу Косова [24, с. 257], знижено передплату на 3 ринських Череватому Дмитру, господарю з с. Лучко, поблизу Микулинців [24, с. 253].

Безоплатно (через складні матеріальні обставини) отримувала передплату сестра Михайла Павлика Анна – активна учасниця політичного руху Буковини того часу [24, с. 279].

Поблажливі умови передплати не визначали згоду потенційних передплатників на отримання журналу. Зокрема, господар із Рожнів Іван Бідолах «навіть даром не приймає» [24, с. 252]. Біля прізвища Стронського Івана з с. Зарайського поблизу Самбора написано «даром не треба» [24, с. 284]. Кніцікевич Микола з села Гнилички (на Тернопільщині) після липня 1890 р. «просить не посилати для заборони» [24, с. 266]. Такий собі Маєвський зі Снятина 28 / 3 (1890 р. – О. М.) звістив, «щчо не хоче пренумерувати («Народ». – О. М.) мабуть за увагу про Барвінського» [24, с. 273].

Такі відмови потребують пояснення. У серії статей Ю. Бачинського «По поводу еміграції» вперше в Галичині була висунена теза про політичну самостійність України, що викликало непорозуміння між «молодими» і «старими» членами РУРП. Зокрема, навіть І. Франко вважав на той момент політичну самостійність України передчасним гаслом» [5, с. 40]. Зрозуміло, що розбіжності політичних поглядів редакторів і читачів «Народу» (і не тільки в цьому окремому питанні) ставало основою для конфлікту й відмови від передплати.

Отець Стефан Онишкевич із с. Яструбичі обумовлює відмову від передплати тим, що «така слаба редакція» [24, с. 277]. Тулівська (поблизу Снятина) сільська читальня у березні 1891 р. здійснила останній платіж за «Народ», надавши перевагу ідейно близькому «Хліборобу» [24, с. 287].

Можемо припустити, що в деяких випадках підписанти «Народу» побоювалися осуду польських шовіністичних сусідів чи австрійських урядників, які сприймали РУРП як силу, потенційно небезпечну для себе.

Відмова від подальшої передплати не завжди була зумовлена якимось ідеологічними чи цензурними міркуваннями. Іноді це була смерть передплатника – природня як от *Cruszkiewicz Euzebjusz*, котрий у лютому 1890 р. оформивши передплату на «Народ», «умер 3 Жульа 90» [24, с. 258], або суїцидальна, як у купця Івана Вашкевича з Перегіниська, який з березня 1890 р. до лютого 1893 р. був передплатником журналу після чого «застрілився!» [24, с. 289].

У більшості передплатників видання була стала адреса доставки журналу, водночас частина читачів отримувала кореспонденцію «*Poste restante*», тобто «до запитання». Саме таким чином отримували «Народ» Ізидор (Сидір) Голубович, у майбутньому відомий український адвокат, доктор права, депутат Австро-Угорського парламенту та Галицького сейму, а у 1890 р. студент 5-го класу тернопільської гімназії [24, с. 259], Є. Кобринський та І. Кобилецький з Дрогобича [24, с. 265, 267], господар Федько Лилик з Золочівка [24, с. 271] та кілька інших адресатів.

Івана Франка постійно турбувала кількість передплатників: «Нам обіцяно з повітів Коломийського, Снятинського, Городенського й Косівського 200 підписчиків (...) Коли б нам (...) з усієї Галичини удалось зібрати 300 підписчиків, то вже з них самих (300 x 4 = 1200) було б забезпечене існування газети на цілий рік» [16, с. 226–227].

З міркувань промоції перший номер журналу було розіслано «по-більше на показ». Задум був виправданий, це викликало в читачів неприхований ентузіазм. «По прочитанню Ч. 1 на показ присланого Вашого видавництва “Народа” побачив я в нім багато жданої правди, – писав у редакцію “Народу” учитель з села Стріліська Нові на Львівщині Онуфрій Власійчук, – посилаю 2 гульдени переказом поштовим яко передплату за перший піврік на Ваш “Народ”, бо думаю, що з того вчитаю не одну правду, о котрій другі або мовчать або перекручують» [2].

Передплату О. Власійчук продовжував до 1892 р. [24, с. 289]. Про причини подальшої відмови можемо тільки здогадуватися.

«Перше число “Народа” в більшій часті дуже подобалося і мужики починають набирати охоти до тої газети, – писав один із засновників РУРП Северин Данилович у листі до І. Франка. – (...) Взагалі – в першій числі “Народ”, на таку газету популярну, якої у нас, ще доси не було, котра би мігла дуже багато робити для народної справи лишень (...) необхідно. утримати її особливо в першій році, бо на пізніше (...) буде мати навіть дуже значне число передплатників» [6]. У тому самому листі С. Данилович повідомляє І. Франка як одного з редакторів видання про те, що «узбирані (з передплатників. – О. М.)» гроші та «спис (...) передплатників висилаю Вам завтра 12 / 1 (1890 р. – О. М.) і постараюся чим скорше розіслати усім передплатникам “Батьківщини” (газета для селянства, яку у 1888–1889 рр. редагував М. Павлик. – О. М.) усім знакомим вам читальням і по більшості своїх людей» [6].

Приходили відгуки й із Росії: «Спасибі Вам Велике за то, що прислали Вашу цінну часопись в центр Великоруси, – писав у листі до І. Франка Нестор Яворовський з Москви – Чимало людей интересує ся справами галицькими. Ви (...) одверто виступаєте в обороні р о б і т н о г о (так у тексті. – О. М.) народу, що зпевнює “Народови” велике місце в історії галицької журналістики» [48]. «Перед великодним, – продовжував Яворовський, – вишлю також гроші і прошу присилати мені “Народ”» [48].

У докладному переліку передплатників, складеному М. Павликом, Яворовський Нестор фігурує як передплатник «Народу» з січня 1891 р. до 1893 р. [24, с. 263].

Н. Яворовському вторить А. Кримський: «Післав Вам 5 карбованців, яко частину передплати, дуже мене і п. Яворовського втішила Ваша часопись» [30]. «Тільки 1 крб. посилаю, – писав до редакції Олексій Богучарський-Ушанев з Воронежа, – бо богацько виписую часописів, а грошей в кишенях не густо, остані гроші вийшло инчим разом, або помісячно» [1].

У записах передплатників М. Павлик фіксує прізвище мешканця «губернського города Воронежа» Ушанева-Богучарського Олексія (так у тексті. – О. М.) як такого, що заплатив 1 р (рубль) (1 г. 28 кр.) 28 лютого 1890 р. та добавив у квітні 1890 р. ще 4 крб. (5 г. 16 кр.) [24, с. 289].

Редакція заохочувала розповсюджувачів часопису, зокрема тим, хто «придбає нам 9 передплатників, тому будемо посилати Народ цілий рік безплатно (...) передплату надсилають просто до редакції. Хто зможе, нехай присилає передплату за цілий рік, а хто не може, нехай посилає за пів або й за чверть року, по 1 гульд. що 3 місяці» [31, с. 15]. Вочевидь, саме з цих міркувань підписав на «Народ» 10 учнів зі Стрия Михайло Кубієвич [24, с. 264], з цього ж міста і таку ж кількість передплатників – Туптало Іван [24, с. 264]. *Studzinski Cyril* з Відня замовив також 10 примірників [24, с. 283]. Десять номерів «Народу» отримав *poste restante* Микола Ластовецький з Тернополя [24, с. 283]. Учень Станіславської гімназії Денис Лукіянович (у майбутньому відомий український письменник, педагог, літературознавець. – О. М.) зарігував 9 передплатників на 1890 р. [24, с. 270].

Редактори нарікали на погану рекламу свого видання, позаяк навіть за гроші вже популярні й відомі газети, у тому числі й проукраїнського спрямування, відмовлялися друкувати оголошення про вихід нового часопису. У зверненні «Від редакції» з гіркою писали: «Ні одна руска газета навіть не вповіла своїм читателям, що вийшло 1 ч. “Народа”. Так що ми мусіли подавати до

“Діла”, “Червоної Руси” та “Батьківщини” платні оповістки (як ті купці, що захвалюють русинам свої плохі товари або просто тільки хочуть від них вициганити гроші)» [32].

Тим не менше, навіть така (платна) агітація привела до появи певної кількості передплатників, зокрема з числа читачів газети «Діло». Таким «посланцем» став адвокат з Бережан Андрій Чайковський (письменник, громадський діяч, активіст УНДО), який від серпня 1890 р. протягом всього періоду існування двотижневика (до 1895 р.) був постійним його «субскребентом» і читачем [24, с. 255].

«Від “Діла”» – стоїть навпроти прізвища Ясеницького Володимира з Вижниць, учасника українського національного відродження на Буковині [24, с. 262]. Юрист з Перемишля Теофіл Кормош також був «скерований» «Ділом» до числа передплатників «Народу» [24, с. 266].

Серед передплатників «Народу» бачимо людей непересічних, відомих як у себе на Батьківщині, так і далеко за її межами. Під час навчання в Кракові активним діячем місцевого гуртка радикально налаштованої молоді «Академічна громада» став Роман Ярославич, у майбутньому відомий український лікар, педагог, редактор, публіцист. Підтримував тісні зв'язки з М. Драгомановим та І. Франком, учасник другого (1891 р.) та шостого (1897 р.) з'їздів РУРП. Із виходом у світ журналу став одним із його активних авторів [12, с. 457–459]. З січня 1890 р. до завершення видання «Народу» (у 1895 р.) Р. Ярославич був незмінним передплатником видання [24, с. 262].

В активі громадсько-політичної діяльності вже згадуваного Северина Даниловича створення тернопільських товариств «Народна бібліотека» й «Народна Воля». Крім того, що він був одним із засновників РУРП, С. Данилович став співавтором партійної програми [8, с. 122–123]. Як судовий практикант значиться Кирило Трильовський з Будилова (поблизу Снятина), в майбутньому – доктор права, депутат Віденського парламенту, посол Галицького сейму, а у 1890 р. (від лютого якого він став передплатником «Народу») один із активістів радикального руху на Покутті [24, с. 287]. Okuniewska-Moraczewska Sophie, Zurich (Окуневська-Морачевська Софія, Цюріх. – О. М.) студентка медичного факультету Цюрихського університету (закінчила у 1896 р., ставши першою жінкою – лікарем Австро-Угорщини. – О. М.) заплатила «6 фр. + 6 ф. разом 5,44 гульд.» за перші номери «Народу» [24, с. 277].

З селян походив Михайло Дорундяк, активіст громадського життя на Поділлі, організатор та почесний член товариства «Просвіта» [26, с. 582–598] – з лютого 1890 р. до квітня 1895 р. постійний передплатник «Народу» [24, с. 256]; 4 роки (з 1890 по 1893 рр.) був «субскребентом» журналу громадський діяч, лікар, сподвижник Великого Каменяра Фелікс Сельський-Щасний [24, с. 284].

Пренумерантами першого року видання були відомі українські письменниці Ольга Кобилянська та Наталя Кобринська [24, с. 264–265].

«Ми, московські українці, – писав у листі до І. Франка український історик, письменник, перекладач А. Кримський – все більше та більше прокидаємося і беремося до деякої праці. Рoste в нас і попит на часописі, так що їдного примірника “Народу” мало. Посилаю, отже, Вам 7 крб. (в “Переписці” вказано 9,45 гульд. [24, с. 265. – О. М.] на “Народ”» [8, с. 22].

Дослідник історії української преси А. Животко, визначивши загальну кількість передплатників «Народу» з українських земель під Росією та до Росії на кінець 1890 р. у 22 особи, зазначив, що «туди “Народ” ішов нелегально і його популярність при нормальних умовах могла б дати далеко більшу кількість передплатників» [28, с. 171].

З самого початку створення «Народ» набирав рис теоретичного органу, що призначався для інтелігенції та прогресивної молоді, органу, що мав «класти на серце нашій інтелігенції долю наших робітних людей... і вести їх в певнім безспорнім напрямку [37]. Це не означало відмови від спроб долучити до журналу більшу кількість читачів – селян-передплатників. З цією метою їм пропонувалося оформлювати передплату у розмірі 1 р (инський), а «біднішим селянам» видавці могли зачекати з оплатою «аж по жнивах» [33]. З цією ж метою активісти радикального руху намагалися створити друкований орган більш зрозумілим для потенційного читача – селянина.

Не завжди це вдавалося, частково – й з вини видавців. «Артикул (стаття. – О. М.) “По соймі” не популярний для мужиків, не зрозумілий, – писав у листі до Франка Северин Данилович у січні 1890 р. – треба числити з тим фактом, що наші мужики звикли читати газету з самої гори (...) стат(т)ю за стат(т)ею, а ніколи не вибирають уперед речі приступніших. А так натрапивши з початку на незрозумілу стат(т)ю навіть не дивлять ся, що далі є в газеті і не перечитану кидають. З того виходить, щоби на передніх сторонах газета містила статті як найпопулярніші і найприступніші для мужиків» [6].

М. Павлик у «Додатках» не завжди акцентує увагу на селянському чи якомусь іншому походженні реципієнта журналу. Але ця обставина враховувалася редакцією у зв'язку з календарем польових робіт. Так, перший вересневий номер 1890 р. нагадав боржникам-селянам, що «тепер, по жнивах чей же й бідніші зможуться на тих кілька ренських» [34].

Що стосується юридичних осіб та громадських організацій, то їх перелік та географія значно коротший. Серед установ і організацій – передплатників першого року видання журналу «Народ» можна відзначити Академічне Братство – «студентське самопомогове і самоосвітнє товариство у Львові (1882–1896) із соціальним забарвленням» [25, с. 33]. На жаль, ця передплата обмежилася одним роком (1890 р.) [24, с. 252]. Краківська Академічна громада виписувала дво-

тижневик протягом 1890–1892 рр. [24, с. 252]. На вулицю Ормянську (Вірменську. – О. М.) № 2 у Львові, де з другої половини XIX ст. містилася культурно-просвітницька організація «Руська бесіда», від жовтня 1890 до березня 1895 р. надходила передплата на «Народ» [24, с. 253]. Одним з найактивніших регіонів – передплатників «Народу» стала Коломия: читальня міська, читальня на Надвірнянським передмісті, читальня у с. Кидличе (поблизу Коломиї) вже у січні – лютому 1890 р. започаткували підписку на журнал [24, с. 264].

Показовим є інтерес до «Народу» такої установи як Russisches Consulat, Czernowitz, що з січня 1890 до вересня 1891 рр. заплатив 8 ринських за журнал [24, с. 282]. Загалом за перший рік видання передплату на «Народ» здійснило близько 25 читалень, товариств тощо.

Перше півріччя «Народ» завершив із загальним числом (постійних) передплатників 251 – «з того інтелігенції світської 91, попів 40, товариств 25, учеників гімназій 20, жінок 16, селян 15, міщан і купців 11. В Америку іде 14, в Росію 11, зарг (аницю) Євр (опейську) 8» [23, с. 52].

Передплата на часопис не гарантувала, на жаль, регулярну оплату тиражу. Тим більше, що далеко не кожний з підписантів поспішав оплачувати своє замовлення. М. Павлик у листі до М. Драгоманова скаржився, що: «в Коломийським (повіті. – О. М.) іде 30 примірників між селян, але з них ніхто не платить, ще беруть із львівської духовної семінарії, та не платять» [23, с. 52].

Не рідко М. Павлик сумнівався в добросовісному здійсненні оплати надісланих читачам примірників журналу: «Гаморак Теодор з с. Топорівці поблизу Снятина (...) каже, що післяв гроші (...) але я не дістав [24, с. 259]. Навпроти прізвища інженера М. Левандовського з Львівщини (село поблизу Рогізно) – «позиція обчеркнена червоним олівцем і покладено знак «? – чи прислав?» [24, с. 271]. Ад'юнкту суду з Вишніці Лучаковському Ізидору Павлик висилає запит – «чи заплатив за 2-й піврік?» [24, с. 271]. Навроцький Іван з Кракова «каже, шчо заплатив» [24, с. 275].

Справу збільшення передплатників погіршувала неакуратна доставка.

«Чи не постигла яка халепа Ваш “Народ”, що послідне число (...) сего року не дійшло до моїх рук, – писав вже згадуваний нами учитель із села Стрільські Нові О. Власійчук в редакцію. – А може комусь дуже подобав ся і охотно прочитує его в дорозі не пренумераційний забираючи з почти? Ну, то по прочитанню повинні би віддати. І продовжує: «Прошу просто уклінно чи сяк чи так надіслати число 8 “Народа”, котре не доставлено еще до тепер» [3].

«Чи було міні вислано 12-е число “Народу”? – запитує А. Кримський. – Я не дістав» [30].

«Чому не доходить до Вас “Народ”, я не знаю, – відповідав у листі до Агатангела Кримського 29 листопада 1890 р. Іван Франко. – Вам без сумніву висилається на кожне Ваше жадання» [7].

«Е. К. в М(оскві? – О. М.). Ми Вам “Народ” регулярно посилаємо, – значить, нечиста сила» – відповідала редакція одному з передплатників [36].

Можливо, однією з причин нерегулярного надходження видання до підписантів була його політична репутація – проукраїнська (а відтак – антипольська), демократична, радикальна.

4–5 жовтня 1890 р. у Львові відбувся перший з'їзд Русько-Української радикальної партії. «Недавні арештанти в порозумінні зі значнішим кружком молодих галичан заснували політично-літературний часопис “Народ”, а восени 1890 року заснували радикальну партію з метою нести в народні маси свідомість його економічних, політичних і національних інтересів і публіцистично прояснювати ті інтереси та боронити їх», – писав І. Франко [46, с. 506].

«З сим числом, – вказувалося у редакційній статті 20-го числа за 1890 р., – “Народ” стає органом партії (...) І від тепер мусить писати виразніше, згідно з дальшими й ближшими цілями партії» [35].

«Наші прихильники обов'язані від тепер підпирати «Народ» матеріально і морально; матеріально-поголовно передплачуючи “Народ” (і, розумієся, точно платячи; далі, присилаючи наддатки (спис котрих буде друкуватися в “Народі”) і врешті, вишукуючи для “Народа” чим раз більше передплатників» [36].

«Партія наша, – зазначав І. Франко, – ухвалила зробити “Народ” своїм органом, ухвалила й підпомогати його роботою й грошима. З роботою діло сяк-так уладилось, але з грішми поки що швах (...) Довг “Народу” вносить уже звиш 200 гульденів в друкарні» [17, с. 261].

«Підтримка “Народові” повинна йти поперед усього від членів радикальної партії в формі пренумерати, – зазначав І. Франко, – Не може бути так, що ми собі, мовляв, будемо радикалами, але не жадайте від нас, щоб ми пренумерували радикальну газету» [19, с. 276].

У своєму докладному «Списку» передплатників «Народу» М. Павлик не конкретизує, хто з них є членом партії. Але гроші, отримані від передплати, були важливим джерелом матеріальної підтримки тих діячів РУРП, які працювали в редакції. Так, у жовтні 1890 р. І. Франко писав до М. Драгоманова: «Субскрибовано (підписано. – О. М.) вправді місячно 15 злотих ринських (з них 5 припадає на мене), але заплачено поки що дуже мало» [17, с. 261]. Якщо у І. Франка, редактора, були й інші джерела грошових надходжень, то М. Павлик, видавець, опинявся у цілковитій матеріальній скруті. Нерідко йому доводилося викладати кошти на друк чергового накладу з власної кишені.

Під кінець 1890 р. стає зрозумілим, що надії на збільшення передплатників, принаймні з числа членів РУРП, в цілому не справдилися.

Можливо, на це вплинули ідейні суперечності між «старими» і «молодими» радикалами, що виникли майже з самого початку заснування партії. «Старі» радикали (І. Франко, М. Павлик,

О. Терлецький), які були прихильниками ідей М. Драгоманова, наполягали на федеративному устрої як Росії, так і Австро-Угорщини, то ж відводили Україні роль складової частини кожної з імперій. «Молоді» радикали (В. Будзиновській, С. Вітик, М. Ганкевич), навпаки, наполягали на введєнні в програму партії вимоги створення національної держави.

«Далеко не всі радикали у всьому солідарні з “Народом”, – писала Леся Українка у листі до брата Михайла Косача. – Тутешні (віденські. – О. М.), наприклад. Потребували поправок «програми» і ладнають тепера свою, по власній думці вряжену програму. Хто знає, як то буде, але, певне, “Народ” – у власному інтересі – муситиме погодитись з молодими радикалами, бо не мотиме сама редакція займати становище партії» [22, с. 244–252].

Тим не менше, «в першій році свого існування “Народ”, – писав Іван Франко у листі до М. П. Драгоманова, – має около 250 п л а т я ч и х пренумерантів, а се на таку єретицьку часопись аж надто багато» [18].

Другий рік існування журналу приніс 103 нових передплатників. Не завжди М. Павлик зазначає професію того чи іншого передплатника-неофіта, але з тих, хто вказаний, дізнаємося, що, наприклад, Баковський Данило був дяком у селі Стріліська Нові [24, с. 253], правниками – Цурковський Іван та Рожанський Богдан зі Львова [24, с. 255, 282]. До «збірки збіж» передплатив журнал селянин Богачевський Петро з Гарбузіва [24, с. 251], учителювали Лісецька Марія з Яричів [24, с. 271] та Воробець Михайло з с Попелі поблизу Борислава [24, с. 290]. Шанувальниками «Народу» стали Ройко Олександр, «академік (тобто викладач Академічної гімназії. – О. М.) зі Львова» [24, с. 282] та начальник Народної Торгівлі зі Снятина Кушнір Маркил [24, с. 267]. Як бачимо, соціальна база читачів не обмежувалася якимось одним класом чи суспільним прошарком.

Серед відомих пренумерантів «Народу» назвемо члена радикальної партії (РУРП), публіциста Юліана Бачинського [24, с. 251], вже згаданого відомого культурно-громадського діяча Поділля православного священика, Нестора Яворовського та ін. Можемо припустити, що одним з передплатників журналу був Олександр Колесса, відомий український мовознавець і літературознавець, брат Філарета Колесси [24, с. 267]. З березня 1891 р. на журнал підписався двадцятилітній Василь Стефаник, у майбутньому відомий український письменник-експресіоніст, а тоді учень Дрогобицької гімназії і член РУРП [24, с. 286].

Побільшало на другому році видання й підписантів – громадських організацій. На цілий 1891 р. передплатила «Народ» Ставропігійська друкарня у Львові [24, с. 286].

Також передплатниками «Народу» стали три громадських культурно – освітніх товариства з однаковою назвою «Руська Бесіда» – у Львові, Перемишлі [24, с. 283] та Тернополі [24, с. 287]. Передали гроші на передплату *miejska Czytelna* у Косові [24, с. 283], калуська читальня на Серлівці [24, с. 267], робітниче товариство «Праця» зі Станіслава [24, с. 280].

З поповненням у рядах читачів (чи, навпаки, вибуванням з рядів) розібратися не так-то просто. Іноді М. Павлик вказує невизначено – «Коломия молодіж» [24, с. 268] або «Чернігівці» [24, с. 256]. Важко зрозуміти, «нові» це читачі, чи «старі».

Втішає те, що не залишають «Народ» передплатники з-за кордону: Володимир Сіменович з Америки заплатив 30 р. «за себе і кількох» [24, с. 286], Gordon з Могилева Губернського передав 4 рублі (5,28 гульд.) на майже річну передплату журналу [24, с. 260].

Автори «Народу» не полишають спроб залучити партію (РУРП) та її членів до вирішення проблем журналу. На другому з’їзді Русько-української радикальної партії, що відбувся у Львові 3–5 жовтня 1891 р., учасники спробували вирішити як фінансову сторону видання («кожний член партії обов’язується пренумерувати та розширювати часописи, видавані партією, створювати добровільні складки (пожертви. – О. М.) на фонд агітаційний, відрубний від фонду редакційного, тощо»), так і перехід часопису у безпосередню власність партії.

У постанові з’їзду щодо органу партії говориться про перехід «Народу» «на власність партії», про формування редакційного фонду, що складається з «пренумерати і датків надзвичайних», про створення «комітету езекутивного, що орудує фондом» [23, с. 267–269].

Редактором вирішено залишити М. Павлика, котрий «прибирає собі референтів до поодиноких рубрик» [23, с. 267–269]. Разом з тим цікавою є інформація щодо спроб розширити мережу друкованих партійних органів, котрі б видавала «кожна група провінціальна».

Після другого партійного з’їзду редакція вкотре намагається навести лад з боржниками з передплати. «Звертаємо увагу наших передплатників, котрі залягають (затримують. – О. М.) з передплатою, що на адресових картках мають виписано, кілька нам іще від них належить. Просимо дуже о як найскорішу присилку грошей, щоби ми могли налагодити рахунки друкарські. З’являємо також, що далі “Народа” нікому даром посилати не можемо» [38].

Грудневий номер «Народу» за 1891 р. оголосив передплату на наступний 1892 р., наполягаючи на тому, що «члени і прихильники нашої (РУРП. – О. М.) партії звольте ті запросини ширити в як найдальші закутки нашої крайини і з’єднувати нашої газеті нових передплатників» Наддніпрянщини [39].

Водночас видавці нагадують про борг за 1891 р. читачів у розмірі 500 з. р. Тож відтепер редакція «не буде слати своєї газети без грошей нікому. Кошти нашого видавництва чималі і ми мусимо натискати на те, щоби вони покривалися з передплати» [39].

3 першого номеру 1892 р. «Народ» суттєво збільшує підписну ціну у рублях та доларах, відповідно до 8 (з 5 рублів) та до 2,5 (з 2 доларів), що, можливо, пояснювалося складнощами доставки за кордон [40].

Водночас число зарубіжних передплатників (на відміну від австро-угорських) суттєво не змінюється. Серед 85 передплатників «Народу» за 1892 р. назвемо зарубіжних, зокрема українського лікаря Василя Полянського, який з 80-х рр. XIX ст. працював у сербському місті Ніш, а в лютому 1892 р. підписався на журнал [24, с. 280]. «Прийміть щире подяку за пам'ять Вашу й послань "Naroda", – писав В. Полянський до редакції. – Прикручених 10 зр. прошу записати на мій рахунок. Згодом пішлю більше» [41].

Передплатником 1892 р. став і петербуржець Костянтин Арабажин – відомий у Росії та Україні літературознавець, журналіст, письменник [24, с. 252]. Допучився до передплати на «Народ» й видавець «Діла» Дем'ян Гладилевич [24, с. 261].

А. Кримський писав І. Франку в березні 1892 р.: «Мої докази вплинули на деякого з молодих націоналістів, принаймні мені ними сказано було, що я їх заохотив передплатити "Народ"» [9]. Можливо, саме до «молодих націоналістів» слід віднести таких собі Бурдуна та Белобородова з Вітебської губернії з Росії [24, с. 254], Плюща і Гладкого з Чернігова [24, с. 280] та інших людей з ближчого оточення Агатангела Кримського.

Перша половина 1892 р. подарувала надію на стабілізацію фінансового стану «Народу». «Фінанси "Народу" поки що непогані, – вдоволено зазначав І. Франко у липні 1892 р. – Друкуючи дотеперішні номери, ми не тільки довгу нового не зробили, але ще й торішнього довгу сплатили більш 50 гульденів» [20, с. 339].

Водночас ця фінансова стабільність досягнута була, схоже, продажем журналу в роздріб, позаяк: «Передплатників досі нема й 200, так що коли б усі поплавили по 4 г., то було б не більше 800 г., коли тим часом кошт "Народу" на рік винесе щонайменше 1500 г (гульденів) (...), на друге півріччя передплати більша частина уже виплачена і видана, значить, я не знаю, як дотягти кінця року. На з'їзді партійнім (другому РУРП. – О. М.) я думаю просто предложити – закрити "Народ", коли не винайдеться якого розумного способу держати його порядно» [20, с. 339].

Песимістично дивився на продовження існування «Народу» як періодичного видання І. Франко й у листі до М. Павлика від 21 вересня 1892 р.: «Може би заявити, що "Народ" як періодичне видавництво завішується, передплатники за сей рік дістануть ще зошит, доповнюючий зо змістом і титулом, а дальша доля видавництва залежати буде від ухвали з'їзду партійного» [10].

«Що робити з "Народом", – розмірковує І. Франко в листі до М. Драгоманова, – я й сам не знаю. Тут є намагання, щоб удержати його, та я сумніваюся, щоб се було варто для 180 передплатників» [21, с. 345].

У 1893 р. редакція «Народу» змушена була переїхати з «дорогого» Львова до «дешевшої» у всіх відношеннях Коломиї, що, вочевидь, вплинуло на зменшення кількості передплатників (до 53). Крім того, внаслідок внутрішньопартійних суперечок, з № 15 журналу за 1893 р. було знято підзаголовок «Орган русько-української радикальної партії». Тим не менше, у 1893 р. «Народ» здобув собі кількох нових пренумерантів, серед яких були й досить відомі прізвища. Зокрема, відомий український поет – лірик, перекладач, публіцист Павло Грабовський. У 1888 р. він був засуджений російською владою за розповсюдження відозв народників до 5-тирічного заслання до Сибіру [4]. На с. 259 Додатків до «Переписки» Грабовський Павло Арсеньевич зазначений як «государственный ссыльный въ гор. Виллюйскъ Якутской области. Восточной Сибири, заплатив 4 руб =5 г. 20 кр.» [24, с. 259]. Окуневський Ярослав, у майбутньому перший українець – адмірал, очільник медичної служби австро-угорського військово-морського флоту, а у 1893 р. – корабельний лікар підрозділу австрійського флоту, що базувався у Хорватії (Sebenirol) [24, с. 278].

У липні 1893 р. 4 ринських заплатив за підписку на «Народ» якийсь Іван Труш з Ражніва поблизу Заболітців коло Бродів [24, с. 288]. Зробимо припущення, що це відомий український художник-імпресіоніст, родом з села Висоцько Бродівського повіту, який вчився у 1891–1897 рр. у Краківській школі мистецтв а у липні 1893 р. перебував на пленері у рідних краях.

Серед підписантів «Народу» у 1893 р. значаться й Народна Спілка з Серафіниць (поблизу Городенки) [24, с. 283], «Перемисці (С. Вітик і др.)» [24, с. 281], читальні у селах Княжому [24, с. 281] та Староміщині [24, с. 281], газета «Рижській Вѣстникъ», редакція котрої розташовувалася у Ризі на розі вулиць «большой и малой Грешных (?! – О. М.)» [24, с. 283] та ін.

У контексті зменшення загальної кількості місцевих передплатників великого значення набувала матеріальна підмога з Наддніпрянщини.

«Гроші на те (передплату. – О. М.) збирали серед однодумців на власні заощадження» [43, с. 57]. Наскільки ця допомога була суттєвою і вирішальною засвідчує калькуляція витрат на ведення часопису «Народ» за період від 15 липня 1893 р. до 23 червня 1894 р.: «За цей час видатки становили 2417,52 гульдена. Передплата журналу в Галичині дала 212,61 гульдена прибутку, у Росії – 80,73 гульдена, а допомога з Наддніпрянської України – 2111,18 гульдена» [43, с. 72].

Серед останніх підписантів «Народу» багато наддніпрянців. «До речі, – наполягає А. Кримський у листі до М. Павлика, – за "Народ" я вже вніс передплати 3 крб. в апрілі та 4 крб. пізніше. Будьте певні, що за мною передплата не пропаде: на це я дуже точний» [11, с. 108].

Не надто вплинуло на наддніпрянців й те, що проблеми з доставкою журналу до читача не припинялися і на четвертому (1893) році видання. «Шнейдерка (Шнайдер Юлія – псевдонім української письменниці Уляни Кравченко. – О. М.) просить прислати її минувший річник « Народу» (вона заплатила за цілий, мабуть, а дістала тільки половину) або бодай другий піврік» [12].

Невтішна тенденція до зменшення кількості передплатників «Народу» зберігалася і у 1894 р. Зокрема й тому, що молоді радикали задумали видавати у цьому році свою газету під назвою «Боротьба» або «Україна» [29, с. 322]. Задум у життя втілити не вдалося, але ці наміри (як і затримки з новими випусками «Народу»: «Що се Ви думаєте з “Народом”, що так пізно його випускаєте? Невже пренумерантів нема? [13]) дезорієнтували читачів. То ж у 1894 р. на журнал підписалося усього 35 передплатників. Не збільшило кількість нових пренумерантів й запізніле перебазування редакції на початку листопада 1894 р. знову до Львова.

Надії на підтримку РУРП знову не справдилися. «Як се можна, – дивувалася Леся Українка у листі до М. Павлика, – щоб партія не кивнула пальцем для рятунку своїх газет (принаймні тоді, коли ще признавала їх своїми), а рятують їх інші люди. Коли ж партії її газети були невлад, то треба було заложити інші і все-таки що-небудь робити» [15, с. 239–242].

Втім, серед передплатників «Народу» у цьому році можемо згадати «Академічеській Кружокъ» у Львові (львівський гурток студентської молоді московського напрямку) [45, с. 102; 24, с. 253], товариство «Буковина» з Чернівців [24, с. 254], учителя севастопольського міського училища Железняка К. [24, с. 293], Ляхоцького Кузьму (псевдонім Антіна Ляхоцького – українського видавця, публіциста, редактора, драгоманівця, який емігрував у 1890-х рр. у Женеву, де став головою «Української Громади» і керував Українською друкарнею [10, с. 1403]) [24, с. 273].

Частина з них отримала примірники журналу аж у 1895 р. Так, Іван Франко писав до М. Павлика у травні 1894 р.: «Сими днями був у мене Гарматій з Купчинець і передав для Вас 2 гульдени на “Народ”» [14]. Водночас прізвище Стефана Гарматія зявилося у списках передплатників аж у наступному 1895 р. [24, с. 261].

У перших номерах «Народу» за 1895 р. багато уваги приділено ювілейним матеріалам, присвяченим 30-річчю діяльності М. Драгоманова. Це дало свій скромний результат, оскільки повернуло увагу 23 передплатників журналу, серед яких була, зокрема, й Леся Косач (Леся Українки, яка перебувала у 1894–1895 рр. у Болгарії, у Софії, у свого дядька (по материній лінії) М. Драгоманова) [24, с. 270].

Одним з останніх передплатників «Народу» став Микола Вороний (він допомагав І. Франку у виданні газет «Громадський голос» та «Радикал» [24, с. 291].

А вже № 12 за 1895 р. вийшов у траурному оформленні з передовою, що повідомляла про смерть М. Драгоманова. Цей громадський діяч був одним з головних спонсорів видання, його смерть зумовила гостру фінансову кризу «Народу». Через три місяці, у № 17 за 1895 р., М. Павлик заявив про припинення дальшого видання «Народу»: «Так закінчив існування один із кращих бойових журналів, що став справжньою школою ведення політичної боротьби засобами друкованого слова» [29, с. 322].

IV. Висновки

Національно-демократичний двотижневик «Народ», що виходив з друку протягом 1890–1895 рр., упродовж перших року – двох свого існування подавав надії на перетворення в орган революційної української демократії. Відмовившись від негласного співробітництва з урядовими інстанціями Австро-Угорщини, «Народ» зробив ставку на читацьку аудиторію. Остання виявилася надто розділеною ідеологічно, передусім на так званих старих і нових радикалів. Незважаючи на інтерес до видання, виявлений підписантами з Росії, Болгарії, Швейцарії, США, інших провінцій Австро-Угорщини, читацька аудиторія, починаючи з 1892 р., постійно звужувалася. Однією з причин фінансового краху вважаємо позиціонування народу як органу партійного (РУРП) – при тому, що сама партія мала надто вузьку соціальну та громадську базу. Ще одна із численних причин невдач – невміння редакторів і видавців поєднати надто широку аудиторію, яка складалася з галицьких селян, професійних політиків (депутатів Віденського й Галицького сеймів, політичної еміграції з Росії тощо), студентів, інтелігенції, священників тощо. Втім, були й вдалі знахідки редакційної колеги: особливі умови передплати для селян, акційні заходи залучення нових підписантів, тощо. Ці моменти можуть бути враховані сучасними українськими виданнями, розрахованими на ширшу аудиторію.

Список використаної літератури

1. Богучарський-Ушанев Олексій Т. Лист до редакції «Народа» (Франка І.) від 26 лютого 1890 року з Воронежа. – Інститут літератури (Київ). – Ф. 3. – Од. зб. 1602. – Арк. 439.
2. Власійчук О. Лист до редакції «Народа» [Франка І.] з Стрілиська Нові (б/д). – І. Л. – Ф.3. – Од. зб. 1602. – Арк. 423–425.
3. Власійчук О. Лист до редакції «Народа» [Франка І.] від 20 квітня 1890 року з Стрілиська Нові. – І. Л. – Ф.3. – Од. зб. 1602. – Арк. 511.
4. Грабовський А. П. Біографічна довідка [Електронний ресурс]. / А. П. Грабовський. – Режим доступу: http://www.chl.kiev.ua/95/Writer_1/Grabovskbd.html.
5. Гутковський В. Українська журналістика на західноукраїнських землях: державотворча функція, тематичні аспекти (1848–1919 рр.). Історико-політичний нарис / Василь Гутковський, Іван Крупський, Оксана Олексин. – Львів : Вільна Україна, 2001 – 136 с.

6. Данилович Северин. Лист до І. Франка від 11 січня 1890 року з Коломиї. – І. Л. – Ф. 3 – Од. зб. 1602. – Арк. 401–404.
7. До А. Ю. Кримського. Львів, 29 листопада 1890 р. // Франко І. Я. Повне зібрання творів : у 50 т. / Іван Франко. – Київ : Наукова думка, 1986. – Т. 49. Листи (1886 – 1894) . - С. 262.
8. До І. Я. Франка. Москва, 3 / 15 марта 1891 р. // А. Ю. Кримський Твори в п'яти томах (шести книгах). – Київ : Наукова думка, 1973. - Т. 5. Кн. перша. Листи (1890–1917). – 547 с.
9. До І. Я. Франка. Москва. 8 / 20 марта 1892 р. // А. Ю. Кримський. Твори в п'яти томах (шести книгах). Том п'ятий. Книга перша. Листи (1890–1917). – Київ: Наукова думка, 1973. – 547 с.
10. До М. І. Павлика. Львів, 21 вересня 1892 р. // Франко І. Я. Повне зібрання творів. – Т. 49. – С. 344–345.
11. До М. І. Павлика. Москва, 18 / III / 93 // А. Ю. Кримський. Твори в п'яти томах (шести книгах). Том п'ятий. Книга перша. Листи (1890 – 1917). – Київ : Наукова думка, 1973. – 547 с.
12. До М. І. Павлика. Львів, 25 квітня і 4 травня 1893 р. // Франко І. Я. Повне зібрання творів. – Т. 49. – С. 393.
13. До М. І. Павлика. Львів, 25 січня 1894 р. // Франко І. Я. Повне зібрання творів. – Т. 49. – С. 450.
14. До М. І. Павлика. Львів, 14 травня 1894 р. // Франко І. Я. Повне зібрання творів. – Т. 49. – С. 502.
15. До М. І. Павлика. Софія, 9 липня 1894 р. // Леся Українка. Зібрання творів у дванадцяти томах. Т. 10. – Київ : Наукова думка, 1978. – 544 с.
16. До М. П. Драгоманова. Львів, після 21 грудня 1889 р. // Франко І. Я. Повне зібрання творів. – Т. 49. – С. 224–228.
17. До М. П. Драгоманова. Львів, 17 жовтня 1890 р. // Франко І. Я. Повне зібрання творів. – Т. 49. – С. 261–262.
18. До М. П. Драгоманова. Львів, 7 грудня 1890 р. // Франко І. Я. Повне зібрання творів. – Т. 49. – С. 266.
19. До М. П. Драгоманова. Львів, 8 червня 1891 р. // Франко І. Я. Повне зібрання творів. – Т. 49. – С. 275–282.
20. До М. П. Драгоманова. Львів, 28–30 липня 1892 р. // Франко І. Я. Повне зібрання творів. – Т. 49. – С. 337–340.
21. До М. П. Драгоманова. Львів, 22–23 вересня 1892 р. // Франко І. Я. Повне зібрання творів. Т. 49. – С. 345–347.
22. До М. П. Косача. Відень, 25 лютого 1891 р. // Леся Українка. Твори в чотирьох томах. – Київ : Дніпро, 1982. – Т. 4. – 436 с.
23. Драгоманов М. П. Переписка Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом (1876–1895) : у 8 т. / Драгоманов М. П., Павлик М. І. - [зладив Михайло Павлик]. - Видав Лев Когут. – Чернівці : 3 друкарні т-ва «Руська Рада», 1910–1912 – Т. VI (1890–1891). - 1910. – 288 с.
24. Драгоманов М. П. Переписка Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом (1876–1895) : у 8 т. / Драгоманов М. П., Павлик М. І. - [зладив Михайло Павлик]. - Видав Лев Когут. – Чернівці : 3 друкарні т-ва «Руська Рада», 1910–1912 – Т. VIII (1894–1895). - 1911. – 293 с.
25. Енциклопедія українознавства. Словникова частина : у 10 т. / гол. ред. В. Кубійович. – Париж ; Нью-Йорк ; Мюнхен : Молоде життя, 1955–1989. - Т. 1. – 1957. – 400 с.
26. Енциклопедія українознавства. Словникова частина : у 10 т. / гол. ред. В. Кубійович. – Париж ; Нью-Йорк ; Мюнхен : Молоде життя, 1955–1989. - Т. 2. – 1957. – С. 405–800.
27. Енциклопедія українознавства. Словникова частина : в 11 т. / гол. ред. В. Кубійович - Перевидання в Україні – Львів: НТШ, 1992 –2003. - Т. 4. - 1994. – 1594 с.
28. Животко А. П. Історія української преси / А. П. Животко. – Київ : Наша культура і наука, 1999. – 368 с.
29. Історія української дожовтневої журналістики / [Дей О. І., Моторнюк І. Л., Нечиталюк М. Ф. та ін.] ; під ред. Й. Т. Цюха. – Львів : Вища школа, 1983. – 511 с.
30. Кримський А. Ю. Лист до редакції «Народ» [Франка І.] від 23 лютого 1890 року з Москви – І. Л. – Ф. 3. – Од. зб. 1605. – Арк. 437.
31. Народ . – 1890, Рік I. – 1 січня. – С. 1–20.
32. Народ. – 1890, Рік I. – Ч. 2 і 3. – 1 лютого. – С. 32.
33. Народ. – 1890, Рік I – Ч. 4. – 15 лютого. – С. 56.
34. Народ. – 1890, Рік I. – Ч. 17. – 1 вересня. – С. 268.
35. Народ. – 1890, Рік I – Ч. 20. – 15 жовтня. – С. 315.
36. Народ. – 1890, Рік I. – Ч. 22. – 15 листопада. – С. 355.
37. Народ . – 1891, Рік II. – Ч. 6. – 15 марта. – С. 96.
38. Народ. – 1891, Рік II. – Ч. 20 і 21. – 24 жовтня. – С. 248.
39. Народ. – 1891, Рік II. – Ч. 24. – 7 грудня. – С. 250.
40. Народ. – 1893, Рік III. – Ч. 1. – 1 януарія. – С. 1.
41. Полянський Василь. Лист до редакції «Народа» [Франка І. від 23 грудня 1891 року із Ніша . – І. Л. – Ф. 3. – Од. зб. 1607. – Арк. 475–479.
42. Романюк М. М. Українські часописи Львова: Історико-бібліографічне дослідження : у 3 т. / Романюк М. М., Галушко М. В. – Львів : Світ, 2001. – Т. 1. 1848–1900 рр. – 744 с.

43. Українка Леся. Публікації. Статті. Дослідження : у 3 т. / Леся Українка – Київ : Вид-во АН УРСР, 1954 -1960. – Т. 1: Публіцистика, статті, дослідження. – 1954. – 339 с.
44. Українська журналістика в іменах. Матеріали до енциклопедичного словника / за ред. М. М. Романюка. – Львів, 2006. – Вип. 13. – 576 с.
45. Українська Радянська Енциклопедія : у 12 т. – Київ : Гол. Ред. УРЕ, 1977–1985. – Т. 1. – 1977. – 543 с.
46. Франко І. З останніх десятиліть ХІХ віку // Франко І. Збір. тв. : у 50 т. – Київ : Наук. думка, 1984. – Т. 41. – С. 471–529.
47. Шуст Р. М. Нумізматики. Історія грошового обігу та монетної справи в Україні / Р. М. Шуст. – Київ : Знання, 2007. – 371 с.
48. Яворовський Нестор. Лист до редакції [«Народа» – І. Франка] від 22 лютого 1890 року з Москви. – І. Л.– Ф. 3 – Од. зб. 1605. – Арк. 433–435.

Стаття надійшла до редакції 06.06.2016.

Макарчук Е. Г. К вопросу про состав контингента подписчиков журнала “Народ” (Галиция в составе Австро-Венгрии, 1890-1895 гг.)

В статье рассматриваются усилия издателей и редакторов журнала “Народ” (Львов – Коломыя, 1890–1895 гг.) по привлечению читателей и подписчиков издания, национальный и социальный состав читательской аудитории, причины и последствия успехов и неудач этой деятельности.

Ключевые слова: Русско-украинская радикальная партия, партийная пресса, демократическая пресса Восточной Галиции конца XIX века, издательская деятельность И. Франко и М. Павлика, роль М. Драгоманова в становлении независимой украинской прессы.

Makarchuk O. Contingent of Subscribers of the Magazine “Narod” (Galicia in the Austro-Hungary, 1890-1895)

The first issue of the journal “Narod” (The People), which existed a very long time as for the party publications – five and a half years, was produced in January 1890. The “Narod” was public-political and scientific-popular journal. Ivan Franko became the responsible editor, and Mychailo Pavlyk was the publisher. From the first issue of the journal the editorial office declared its main task – to prepare the establishment of the Democratic Party, the main function of which was conducting work among the villagers and the workers. In early October 1890 in Lviv at the first congress of progressive intelligentsia it was decided to create the Ruthenia-Ukrainian Radical Party and transform the journal “Narod” into its official organ.

The subscription would have become one of the main distribution methods of the “Narod”, because the subscription as a distribution method of periodicals had several advantages. It is convenient for the reader that during the subscription period a signed edition is delivered to him and after paying for the subscription, he is exempted from further costs during the whole period of subscription. Concerning the editors, the subscription is convenient because they receive the certain sum of money at once, which gives the greater guaranteed part of the edition fees. It is clear that the editors seek to ensure as many subscribers as possible, which assures the defined part of its audience during the whole period of subscription. The “Narod” gambled on the readership. The latter was too divided ideologically, especially into the so-called “old” and “new” radicals.

Despite the interest in the publication, which was expressed by the subscribers from Russia, Bulgaria, Switzerland, the United States, other provinces of the Austro-Hungarian, the amount of readers since 1892 was constantly narrowing.

Positioning “Narod” as the party organ (“RURP”), despite the fact that the party itself had a very narrow social and public base is considered to be one of the reasons for the financial collapse. The other reason for the failure is the editors and publishers inability to combine the audience, which was too wide and was consisted of Galician villagers, professional politicians (the deputies of the Vienna and the Galician Sejms, political emigrants from Russia, etc.), students, intelligentsia, priests etc. However, there were also some successful finds of the Editorial Board: special subscription conditions for the villagers, promotional activities to attract new signatories, and so on. These points can be considered by the modern Ukrainian editions, which are intended for a broader audience.

Key words: Ruthenia-Ukrainian radical party, the party press, democratic press in Eastern Galicia late nineteenth century, publishing Franko, publishing M. Pavlik, Dragomanov role in the formation of an independent Ukrainian press.